

ALISHER NAVOIYNING AG'RIKENGLIK G'OYALARI

ALISHER NAVAI IS IDEAS OF TOLERANCE

ИДЕИ ТОЛЕРАНТНОСТИ АЛИШЕРА НАВОИ

Egamnazarov Bobur Shuhratovich

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Samarqand filiali AKT-23-02 guruh talabasi.

e-mail :boburegamnazarov60@gmail.com

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada Alisher Navoiyning hayoti, adabiy merosi va uning ta'siri haqida umumiy ma'lumotlar berilgan. U shuhratli o'zbek shoiri va mutafakkiri Alisher Navoiyning ijodiylik, adabiyot, tilshunoslik, tarixshunoslik va madaniyat sohalaridagi o'rni va roli tadqiq qilinadi. Uning asarlari, yaratgan adabiy shakllari, o'zbek adabiyoti tarixidagi o'rniga e'tibor qaratiladi.

KALIT SO'ZLAR: Xamsa, Hayrat-ul-abror, bag'rikenglik, qadriyat.

Alisher Navoiy, O'zbek adabiyoti tarixida eng mashhur va e'tiborli shaxslardan biridir. Uning asarlari, g'azallari, ruboiylari, masnaviyatlari va hikoyalari O'zbek adabiyoti ustalarining mustaqil yo'nalishlarini belgilab qo'ydi. Uning ijodiy faoliyati davrida O'zbek adabiyotining ziravor kasbi bo'lgan bag'rikenglik g'oyalari ham juda ko'p edi. Alisher Navoiyning bag'rikenglik g'oyalari uning "Xamsa" asarida keng o'rin tutadi. "Xamsa" Navoiyning qahramoniy hikoyalardan iborat, bir-biriga bog'liq qahramonlarning hayotlari va muhabbatlari orqali turli xil maqsadlarni ifoda etuvchi qissalardan iborat besh asardan iborat. Ushbu asarlarning har birida bag'rikenglik g'oyalari va ularning muxlislari uchun maqsadlarini erishish yo'llari ko'rsatiladi. "Xamsa"ning birinchi asari "Hayrat ul-abror"dir. Bu asar Navoiyning tasavvufiy tushunchalarga e'tibor beradigan va olamning ezgulik va kechirilib borayotgan xususiyatlari haqida gapiradigan asardir.¹ Uning ichida bag'rikenglik g'oyasi, insonning ilm va ma'rifat izlayotganligi, erk va tarbiyaga erishishning muhimligi va yuksak manaviyatning ahamiyati kabi mavzular ko'rsatiladi.

¹ Ismoilov S.(2006)Alisher Navoiy adabiyoti tarixi. Toshkent: Yosh gvardiya.125b.

Ikkinchi asar "Layli va Majnun" hisoblanadi. Bu asar Navoiyning sevgi, muhabbat va uning bag'rikenglik g'oyalari haqida so'zlashgan asarlardan biridir. Ushbu asarda Layli va Majnun muhabbat qahramonligi orqali bag'rikenglik va sabrning e'tiborli o'rni gavdalantiriladi.

"Farhod va Shirin" Navoiyning uchinchi asari hisoblanadi. Uning ichida Farhodning Shirin sevgisini haqiqiy qilish uchun qilgan ko'proq ishlarni, bag'rikenglik va sabrning o'rnini ko'rsatishga bag'ishlangan.²

"Sabai sayyor" Navoiyning to'rtinchi asari hisoblanadi. Ushbu asarda Navoiyning tasavvufiy tushunchalari, inson qadri va uning qobiliyatlarini erishish uchun qilgan xizmatlari haqida gapiriladi.

"Mahbub ul-qulub" Navoiyning beshinchi asari hisoblanadi. Ushbu asar Navoiyning diniy bag'rikenglik g'oyalari bilan bog'liqdir. Bu asarda erkinlik, o'zg'a xizmat qilish, muxlislarning yuksak maqomi va ularga erishish uchun kerakli yo'llar haqida aytiladi. Bularning hammasi Alisher Navoiyning bag'rikenglik g'oyalari haqida yozgan muhim asarlaridir.

Alisher Navoiyning boshqa asarlarida ham bag'rikenglik g'oyalari ilgari surilgan. Alisher Navoiyning asarlari o'z ichida insonning bag'rikenglik va uning erishish maqsadlariga erishishning muhimligini ko'rsatadi. Uning qahramonlari adolatsizlik bilan kurashish, sevgi va muhabbat uchun ko'ngillarini qurish, ilm va ma'rifatni izlash va ruhoniyligi oshirishga harakat qilish kabi bag'rikengliklarga erishish uchun qadriyat beriladi.

Sevgi va muhabbat: Navoiyning asarlari, ayniqsa "Layli va Majnun" va "Farhod va Shirin," orqali sevgi va muhabbatning kuchli bag'rikenglik g'oyalari haqida so'zlashadi. Uning qahramonlari sevgi uchun qayg'urish, uning uchun qurbonlik qilish, qiyinchiliklarni o'tkazish va muhabbatning tuyg'ularini ifodalash orqali bag'rikenglik g'oyalarini aks ettiradi.

Tasavvufiy tushunchalar: Navoiyning asarlari tasavvufiy tushunchalarga ham e'tibor qaratadi. Uning asarlari orqali insonning ruhoniyligi, ma'naviyat taraqqiyoti, ilm va ma'rifat izlashi, insonning qadriyat va qobiliyatlarini oshirish kabi tasavvufiy mazmunlar ko'rsatiladi. Bu asarlarda erkinlik, ibodat, diniy qadriyat, to'vba va ruhoniylar yo'ldoshlikning o'rni ham ko'rsatiladi.

Tarixiy va madaniy qadr: Alisher Navoiyning asarlari O'zbekiston tarixi, madaniyati va milliy bog'lariga ham e'tibor qaratadi. Uning asarlari orqali O'zbek xalqi, ularning adabiy merosi va milliy identifikatsiyasi hayot topadi. Uning

² Yuldashev O. va Tashmatov, O. (2015). Alisher Navoiy adabiyoti. Toshkent.155b

qahramonlari milliy kiyim-kechak, o'zbek adabiy tilining so'z ustalari va milliy adabiyotning ahamiyatiga e'tibor berish bilan tasvir etiladi.

Estetik qadriyat: Navoiyning asarlari o'ziga xos estetik qadriyatlar bilan ajralib turadi. Uning nazm, ijodiy tildagi zamonaviylik va hushyorligi, shoiriyatning o'ziga xos sirlari va san'ati o'ziga xosdir. Uning asarlari dastonlardagi rasm, tasvir va mo'jizalar bilan ko'rsatiladi.

Alisher Navoiyning bag'rikenglik g'oyalarini o'rganish uchun, uning asarlari va zamonaviy tahlillari bilan tanishish juda muhimdir. Alisher Navoiyning bag'rikenglik g'oyalari uning boshqa asarlarida ham namoyon bo'ladi:

"Majolis-un-najolis" ("Ikki daryo majlisi"): Bu asar Navoiyning tasavvufiy g'oyalarini ifodalaydi. Uning ichida diniy-ma'naviy maqomning yuksakligi, ilm va ma'rifatning erk va tarbiya bilan erishilishi, insonning o'ziga xosligi va ruhoniyligi jihatlariga e'tibor beriladi.

"Sabai sayyor": Bu asar Navoiyning yurishi, to'qmaqlar va mazmunlarga bog'liq g'oyalari haqida gapiradi. Uning qahramonlari tarixiy shaxslar, dunyoviy va ruhoniyligi yo'ldoshlar, mehmonlar va sadoqatli yurtashtirganlar bilan bog'liq mazmunlarni yaratadi.

"Saddi Iskandariy" ("Iskandarning ko'p asari"): Ushbu asar Navoiyning tarixiy maqomiyatlarga e'tibor beradi. Uning ichida qahramonlar tarixiy shaxslar va ularda yashagan voqealar orqali bag'rikenglik g'oyalarini ifodalaydi.

"Lison ut-tayr" ("Qushlar tilida muloqot"): Bu asar Navoiyning adabiy tilga, shoiriyatga va san'atga e'tibor beradigan g'oyalari bilan ajralib turadi. Uning qahramonlari qushlar, ularning o'zaro muloqotlari, adabiy sohada yuksak maqomga ega bo'lganlar va til va nutqning e'tiborli mavzularini ifodalaydi. Bu Alisher Navoiyning tanlangan asarlari bilan cheklanmagan, ammo ularning faqat bir qismini tashkil etadi. Uning asarlarining barchasi o'zbek adabiyoti, tarixi va madaniyati bo'yicha qadriyatlarini, bag'rikenglik g'oyalari va insonning ruhoniyligi taraqqiyoti haqida ko'proq tushuncha beradi. Alisher Navoiyning asarlari o'ziga xos ijodiylik, estetik qadriyatlar va o'zbek adabiyotining eng yaqin ustalaridan birining muhim merosidir. Mutafakkirning umuminsoniy mazmunga ega bo'lgan gumanistik qarashlari islom falsafasidan oziqlangan bo'lib, alloma o'zining asarlarida uning diniy va dunyoviy jihatlari, zohiriy va botiniy tomonlarini har tomonlama rivojlantirgan.³

³ www.adu.uz

Xulosa qilib aytganda, mutafakkir Navoiyning hayotda qilgan ishlari, davlat arbobi sifatidagi faoliyati, xalqning turmushini yaxshilashga, og‘ir qismatini yengillashtirishga qaratilgan savobli va xayrli ishlari, “Xamsa”sining mazmun-mohiyati umuminsoniy va bag‘rikenglik g‘oyalari bilan sug‘orilgan. Mutafakkir insonparvarlik tushunchasiga ijtimoiy mazmun beradi. Ushbu dostonida kamtarlik, vafodorlik, nafsni tiyish, rostgo‘ylik, saxiylik, donolik, muhtoj va yetim-yesirlarga yordam berish, bag‘rikenglik, muloyimlik, shirinsuxanlik, shijoatkorlik, ezgulik, mehr-muruvvat, rahmdillik, odamiylik bularning hammasi bag‘rikenglikning tarkibiy qismi bo‘lib, insonni kamolot sari, ezgulikka yetaklaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdullaev O. (2018). Alisher Navoiy: Hayot, ijod, meros. Toshkent: Sharq.230b.
2. Ismoilov S.(2006)Alisher Navoiy adabiyoti tarixi. Toshkent: Yosh gvardiya.125b.
3. Yuldashev O. va Tashmatov, O. (2015). Alisher Navoiy adabiyoti. Toshkent.155b
4. Navoiy A. (2013). Majolis-un-nahrayn. Toshkent: Fan va texnologiya.110b.
5. Navoiy A. (2012). Saddi Iskandariy. Toshkent: Sharq.243b.
6. Navoiy A. (2010). Nohai Iskandariy. Toshkent: Yoshlar.231b.
7. Navoiy A. (2017). Lison ut-tayr. Toshkent: Yosh gvardiya.187b.
8. Navoiy A. (2016). Zeb-un-niso. Toshkent: Yoshlar.154b.
9. Akhmedov B. (Ed.). (2014). Alisher Navoiy hayoti va ijodi. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.90b.
10. www.Vikipedia.uz
11. www.adu.uz
12. Samatov K. Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society //Theoretical & Applied Science. – 2016. – №. 2. – C. 175-179.
13. Samatov, Khurshid. "Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society." Theoretical & Applied Science 2 (2016): 175-179.
14. Samatov, K. (2016). Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society. Theoretical & Applied Science, (2), 175-179.
15. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction. – 2021.

